

Utredningsgrävning för växthus i Södra Husby

Södra Husby 1:42
Nora socken
Nora kommun
Örebro län
Västmanland
Jhonny Therus

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Sverige med
Örebro län markerat i rött.*

© 2025 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2025:29
Lst dnr 1792-2025

Författare	Jhonny Therus
Kvalitetsgranskning	Ebba Knabe
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Översiktsbild över Södra Husby 1:42 under utredningen. Foto från nordost.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2025:29

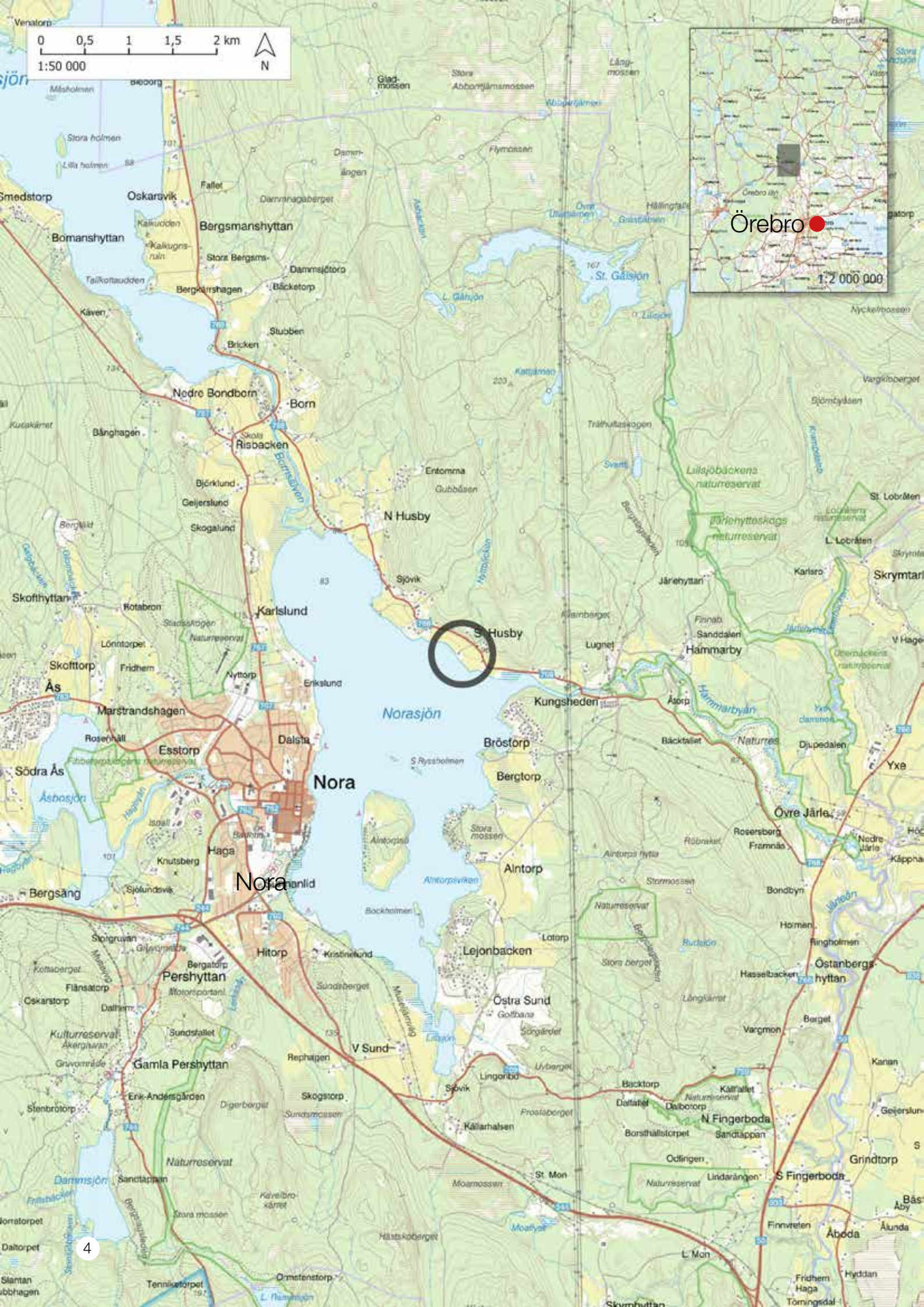
ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 2

Utredningsgrävning för växthus i Södra Husby

Södra Husby 1:42
Nora socken
Nora kommun
Örebro län
Västmanland
Jhonny Therus
Lst dnr 1792-2025

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	7
Utgångspunkter, syfte och målgrupper	8
Metod och genomförande	8
Resultat	10
Schaktet	10
Anläggningar	10
Fynd	10
Tolkning	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Referenser	14
Förteckning över figurer	14
Förteckning över bilagor	14
Bilagor	15
Bilaga 1. Anläggnings- och schakttabeller	15

Örebro

Nora

SAMMANFATTNING

Inför anläggandet av ett växthus inom fastigheten 1:42 Södra Husby bekostade Länsstyrelsen i Örebro län en arkeologisk utredning, etapp 2. Ortnamnet, läget i terrängen och närheten till fynd av arabiska silvermynt och ett korsformat spänne, alla från vikingatid, indikerar att en vikingatida boplats kan finnas på platsen.

Undersökningen omfattade ett 8,5×6 meter stor utredningsschakt på platsen för det planerade växthuset och genomfördes av Arkeologgruppen.

Inga fornlämningar eller förhistoriska fynd påträffades på platsen för växthuset under utredningen. Av arkeologiskt intresse var dock närvaron av två brukshorisonter i jordlagren, en övre modernare horisont med inslag av spikar, tegel och annat rostigt, och en undre, äldre horisont med inslag av kolfragment.

INLEDNING

Södra Husby på Norasjöns nordöstra strand är en plats med lång historisk kontinuitet, vilket också illustreras av att ett vikingatida silvermynt och delar av ett dräktspänne påträffats på åkern nordväst om aktuellt område. I samband med att ett växthus skulle byggas på fastigheten Södra Husby 1:42 bekostade Örebro länsstyrelse en mindre arkeologisk utredning, etapp 2, på platsen för det planerade växthuset.

Arkeologgruppen genomförde utredningsundersökningen den 7 april 2025. Här följer en kort redovisning av utredningen och dess resultat.

Figur 1 (föregående sida). Översiktskarta med aktuellt område inom grå cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1: 2 000 000.

Figur 2. Närområdet med utdrag ur KMR. Skala 1:20 000 med instick i skala 1:250 000.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Området kring Nora är främst känt för sin koppling till bergsbruket och dess framväxt från medeltid och framåt (Wetterholm 1997). Huvuddelen av forskningen och historieskrivningen har dock fokuserat på den efterreformatoriska tiden. Spåren av de tidigare perioderna är få i landskapet. Men de finns dock. Eftersom vi inte befinner oss i de fullödiga jordbrukstrakterna saknas de vanliga typerna av fornlämningar, som gravfält och runstenar, i stor utsträckning. Bland de ledtrådar som finns i Nora-trakten återfinns ortnamnen, och bland dem namnet Husby. Namnet kan knytas till en kunglig administration med rötter i yngre järnålder (se vidare Olausson 2000).

Vid Norra och Södra Husby på Norasjöns kant finns inga förhistoriska fornlämningar kända idag. Platsen figurerar dock i flera skriftliga källor från 1500-talet. Arkeologiska bevis på att platsen nyttjats under järnåldern hittades dock år 2023 under en metalldetekteringsinsats genomförd av Örebro läns museum (Rundkvist 2023). Under insatsen påträffades i anslutning till Södra Husby bland annat ett korsformigt spänne från omkring år 800 och två samniska dirham-mynt från början av 900-talet. Två av fynden hittades i direkt anslutning till den nu aktuella fastigheten.

En ännu orapporterad georadarundersökning av åkermarken på samma område visade indikationer på huslämningar under markytan.

Fornlämningsbilden i närområdet karaktäriseras i övrigt av hyttlämningar (t.ex. L1980:1196), men enstaka fyndplatser för stenxor förekommer också (t.ex. L1980:1115, L1980:2716 och L1980:3072), framförallt kring Norra Husby men även vid Södra, vilket antyder en mycket lång bosättning i området.

Det topografiska läget för Södra Husby 1:42 är mycket lämplig för förhistoriska boplatser och det äldre byläget återfinns i kartmaterialet på samma plats som huvudgården för den aktuella fastigheten (se t.ex. storskifteskartan från 1796, 18-noa-31). Delar av fastigheten, kring gårdens huvudbyggnader, är idag registrerad som Möjlig fornlämning av typen Bytomt/gårdstomt (L2023:7248).

UTGÅNGSPUNKTER, SYFTE OCH MÅLGRUPPER

Sammantaget visar bilden av den kulturhistoriska bakgrunden och de nya fynden att risken är stor att fornlämningar från järnålder kan finnas på platsen. Länsstyrelsen i Örebro län valde därför att låta genomföra en arkeologisk utredning, etapp 2, när ansökan om att anlägga ett växthus på platsen inkom. Kostnadsansvaret bars av Länsstyrelsen och utredningen genomfördes av Arkeologgruppen.

Målgruppen för utredningen och dess rapport är Länsstyrelsen och markägaren. Syftet med utredningen var att klargöra om det fanns någon tidigare okänd fornlämning inom det aktuella området.

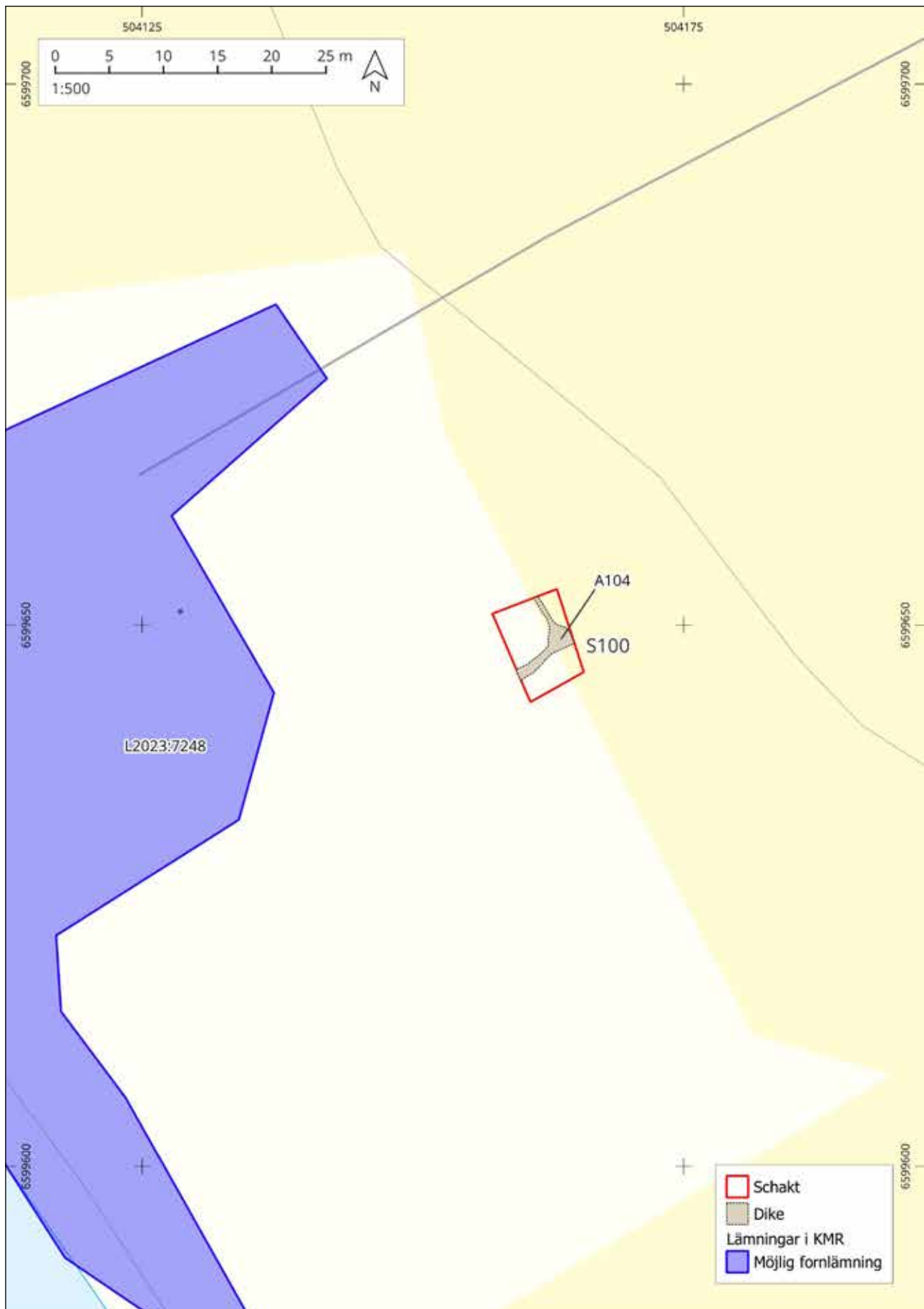
Figur 3. Den aktuella fastigheten ligger mycket fördelaktigt i terrängen, med utsikt över dagens Nora. Foto från ostnordost.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Utredningen, etapp 2, genomfördes av Arkeologgruppen med grävmaskinstöd den 7 april 2025. Markägaren fanns närvarande under undersökningen och i beredskap att modifiera planerna för anläggandet av växthuset om fornlämningar skulle påträffas.

På ytan där växthuset skulle anläggas öppnades ett schakt med grävmaskin. Schaktet grävdes i cirka 0,05 meter djupa skikt och varje skikt metalldetekterades. Vid behov rensades ytan för hand. Schakt och anläggning mättes in med RTK-GPS, fotades och dokumenterades i text.

På önskan av markägaren lämnades schaktet öppet efter utredningen.

Figur 4. Schakt- och anläggningsplan. Skala 1: 500.

RESULTAT

Nedan redovisas kort resultatet av utredningsundersökningen.

Schaktet

Utredningen innebar att ett cirka 8,5×6 meter stort och 0,35–0,6 meter djupt schakt öppnades. Schaktet var beläget i mycket lätt sluttning mot väster och omfattade cirka 51 kvadratmeters yta. En lätt terrasskant löpte genom schaktet i nordnordvästlig-sydsydöstlig riktning.

Lagren utgjordes av cirka 0,15 meter torv, följt av cirka 0,4 meter gråbrun, lerig, matjordslig silt. Under den fanns en tunn, kulturlagerlik horisont på cirka 0,05–0,1 meter av grå lerig silt med inslag av kolfragment och någon bit bränd lera, något obränt ben och enstaka tegelfragment. Därpå följde den sterila undergrunden av lera.

Anläggningar

I schaktet kunde inga arkeologiskt intressanta anläggningar observeras. Den enda anläggning som påträffades var ett yngre dike (A104), vilket löpte utmed gränsen mellan äldre odlingsmark och trädgård och genom schaktet. Samma gräns accentuerades även av en vag terrasskant, vilken kan ha ett samband med diket. I diket påträffades en modern kabel.

Fynd

I de övre lagren, i och direkt under grästorven, förekom moderna inslag som till exempel kapsyler samt plast- och metallfolieremсор som sannolikt kommer från elstängsel. Över hela ytan förekom bland annat rostiga spikar, större och rostiga metallbitar och liknande.

I lagren under de övre 0,2 metrarna förekom ett mindre inslag fynd. De utgjordes av tegelfragment samt sporadiska bitar av slagg och rostig spik, men även bränd lera och ett obränt mindre ben förekom i den kulturlagerlika understa horisonten ovanpå sterilen.

*Figur 5. Det färdigavbanade utredningsschaktet innan diket A104 undersöktes.
Foto från sydsydost.*

TOLKNING

Tolkningen av utredningsresultaten är att ingen tydlig fornlämning kunde be-
läggas på platsen för växthuset. Det var dock tydligt att det i jordlagren fanns
spår av två brukningshorisonter.

- En övre, direkt under grästorven, där rostiga spikar och andra oidentifier-
bara rostklumpar förekom tillsammans med modernare inslag.

- En undre, vilken låg direkt ovanpå undergrunden, mellan 0,35–0,6 meter
ned i marken. Den undre horisonten var kulturlagerliknande och hade ett tyd-
ligt inslag av kolfragment. Tyvärr fanns inget daterbart i det lagret. Det bedöms
dock vara äldre än 1900-tal, då det låg relativt djupt, på som mest 0,6 meter,
och helt saknade moderna inslag.

Den övre brukningshorisonten kan sannolikt kopplas till den senare delen
av bytomtens användning och den moderna gården. Den undre kan sannolikt
kopplas till ett äldre skede i bytomtens historia.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN

i förhållande till undersökningsplanen

Utredningen kunde genomföras i linje med undersökningsplanen och inga förändringar genomfördes. Vädret var vid utredningen bra så inga meteorologiskt källkritiska överväganden behöver tas vid bedömningen av resultaten.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Örebro län
Kommun	Nora kommun
Landskap	Västmanland
Socken	Nora
Fastighet	Södra Husby 1:42
Lämningsnummer	–
Lämningsstyp	–
Datering	Efterreformatiskt
Typ av undersökning	Utredning, etapp 2
Länsstyrelsens avtalsdatum	2025-03-24
Länsstyrelsens diarienummer	1792-2025
Ärendenummer i Fornreg	202500358
Arkeologgruppens projektnummer	P25010
Projektleddning	Jhonny Therus
Personal	Jhonny Therus, Ebba Knabe
Undersökningstid	2025-04-07
Undersökt yta	51 m ²
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Läge och koordinater	Nora 2, 11F Ob 6600 6599647, 504154
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	Inget analogt dokumentationsmaterial förekommer.
Digitalt arkiv	Digital dokumentation består av rapporten och inmätta shaper. Rapporten förvaras på Arkeologgruppen AB:s hemsida och i KMR. Annan digital dokumentation förvaras hos Arkeologgruppen.
Fynd	Inga fynd påträffades.

REFERENSER

Olausson, M. (red.) 2000. *En bok om husbyar*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Rundkvist, M. 2023. *Publika arkeologiska insatser i form av metallsökning vid Södra Husby i Nora, september och oktober 2023*. Undersökningsrapport. Ströfynd från vikingatiden och senare i åkermark. Södra Husby 1:15, 1:39 2, 1:42, 1:37, 1:24, 1:26. Lst dnr 431-3487-2023. ÖLM dnr 2023.197. Örebro läns museum.

Wetterholm, A. 1997. *Masugnsstudier inom Nora bergslag*. Licentiatuppsats, Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm.

Kartmaterial

LANTMÄTERIMYNDIGHETERNAS ARKIV

18-noa-31. 1796. Storskifte

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

Figur 1 (föregående sida). Översiktskarta med aktuellt område inom grå cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1: 2 000 000.

Figur 2. Närområdet med utdrag ur KMR. Skala 1:20 000 med instick i skala 1:250 000.

Figur 3. Den aktuella fastigheten ligger mycket fördelaktigt i terrängen, med utsikt över dagens Nora. Foto från ostnordost.

Figur 4. Schakt- och anläggningsplan. Skala 1: 500.

Figur 5. Det färdigavbanade utredningsschaktet innan diket A104 undersöktes. Foto från sydsydost.

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

Bilaga 1. Anläggnings- och schakttabeller

Bilaga 1. Anläggnings- och schakttabeller

TABELL 1. SCHAKT

ID	Typ	Mått/m	Beskrivning
S100	Schakt	6 x 8,5, 0,6 m djupt	Rektangulärt schakt. Ca 51 m ² . Beläget i mycket svag västslutning. Före undersökning var en vag terrasskant synlig löpande längs med schaktets nordöstra långsida. Lagren utgjordes av ca 0,15 meter torv, följt av ca 0,4 m gråbrun lerig matjordslik silt. Under den fanns en tunn kulturlagerlik horisont på ca 0,05-0,1 meter av grå lerig silt med inslag av kolfragment och någon bit bränd lera, något obränt ben och enstaka tegelfragment. Därpå följde den sterila undergrunden av lera. En anläggning, diket A104, påträffades i schaktet.

TABELL 2. ANLÄGGNINGAR PÅTRÄFFADE I SCHAKTET

ID	Typ	Mått/m	Beskrivning
A104	Dike	15 x 0,5- 1, 0,4 m djup	Ett L-format dike som löpte genom schaktet från dess norra till dess västra sida. Dikets bredd varierade från 0,5-1 meter. I vinkeln var också en ca 2,5 meter bred rundad grop grävd. Fyllningen bestod av flammig mörkare lerig silt blandad med fläckar av ren ljusbrun lera. Centralt i fyllningen utmed dikets längd återfanns stenar, enstaka tegelpannebitar och rostig spik. Bitar av lerfyllningen kunde iakttas högt upp i matjorden. Undersöktes med ett 0,2 m brett snitt. Ca 0,4 m ned i diket påträffades en modernare kabel eller slang. Anläggningen bedöms som senare störning och dess utsträckning kan följas vidare norrut i terrängen som en vag svacka. Diket fortsätter utanför schaktet åt norr, väster och möjligen även öster.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2025:29

